

vánosan nem énekelhető! Észre sem vette benne a népnyelv e játszi pajkoságát.

Az *Éjszaka zenéje* című zongoradarabban Bartók az alföldi éjszakák békakoncertjét is megörökítette. Demény Herman Ottónak a Természettudományi Közlönyben 1877-ben megjelent *Természetrész — nemzeti szellem* című cikkéből idézi, hogy a szegedi nép szerint hogyan társalkodik a német, a tót meg a magyar béka. Herman úgy találta, hogy mindegyik hangutánzó mondóka egy-egy békafajt jellemez. Megnevezte adatközlőjét: Torma József doroszlói plébánost, Szeged szülöttjét. Herman 1874/75-ben a Bács megyei Doroszlón, sógoránál írta első nagy munkáját, pókmonográfiáját, ekkor ismerkedett meg a szegedi parókussal.

Nehogy valaki azt higgye, elhallgatom kritikaj észrevételemet. A zenetudományhoz nem értek, így meglehet, olyat is elfogadok, amit a muzikológusok majd vitatnak Demény könyvében. Engem meggyőzött szemléletének említett tágassága, a szellemi élet jelenségeinek történeti egybelátásában fölmutatott kivételes képessége. Egyetlen dologban nem értek egyet a szerzővel: nem „termékeny”, hanem fölöslegesen keltett zavarnak tartom ellenkezését a görög neveknek immár harminc évnél is régebbi (a magyar helyesírási szabályzat 10. kiadásának életbelépése, 1954 óta) meghonosodott írásmódjával szemben. A helyesírás egysége nem öncélú, hanem a közösség érdeke, s ezt megzavarni a korábbi, latinos írásmód erőltetésével, sem a *Görög mitológiában*, sem ebben a kötetben nem helyeselhető. Ráadásul itt még *Stravinskyt* is kétféleképpen találja a tanácstalan olvasó.

Demény János most múlt hetvenéves. Könyve — hazai szokás szerint — elkéste a születésnapot. Remélem azonban, hogy a következő esszégyűjteményére nem kell megvárnunk a hetvenötödiket. (*Magvető.*)

PÉTER LÁSZLÓ

Péter László: A szerette Város

Az elődök közül talán csak Vedres Istvánnál és Reizner Jánosnál, a kortársak közül pedig csak Bálint Sándornál volt (milyen fájó ez a *volt!*) olyan szoros a MŰ (életmű) és a Város közötti kapcsolat, mint méltó utóduknál, Péter Lászlónál. Bálint Sándor volt az, aki nagy kezdőbetűvel kezdte írni a Várost az Urbs mintájára, és Péter László nyomán írjuk — szintén nagy kezdőbetűvel — Víznek a régi Szegedet megsemmisítő 1879-i nagyárvizet. Sokan vagyunk, akiknek a számára e két nagy betű: jelkép. Jelképe annak az áldozatos, energiát nem kímélő, elismerést nem váró városszeretetnek, amely nem szavakban, hanem — Bálint Sándor és Péter László esetében megismételhetetlennek tűnő — *teljesítményekben* nyilvánul meg.

Péter László ezt írta saját munkásságáról: „*Mióta írásom nevem alatt nyomtatásban megjelent, szinte minden betűm Szeged ügyét szolgálta*” (1983). Azóta e sorok írójának a bibliográfiája (1986) számba vette Péter László „betűit”, azaz munkásságának nyomtatásban megjelent részét (— van kéziratos is —), és több, mint 2300 tételt csokrozott össze, élükön olyan, önkényesen kiragadott kötetekkel, mint Kálmány Lajos (1952), Espersit János (1955), Juhász Gyula Összes Műveinek szerkesztés és részben sajtó alá rendezése

(1963—), Juhász Gyula a forradalmakban (1965), Szeged irodalmi emlékhelyei (1974), Szeged utcanevei (1974), Bálint Sándor munkássága [Bibliográfia] (1974), József Attila közöttünk (1980), Így élt Juhász Gyula (1980), Szeged [Utikönyv] (1981), Annák, szerelmek (1983) és a Szegedi örökség (1983).

Péter László munkássága a Város vonzásában, a Város szellemi fényében teljesedett ki, és terebélyesedett immáron életművé. Minden érdekli, ami Szeged társadalmi és politikai, szellemi és tárgyi történetével, ha tetszik művelődéstörténetével kapcsolatos. Számára e körben nincs kis és nagy téma, noha egy-egy tárgykör kidolgozása szükségképpen eltérő terjedelmet kíván meg. Volt amikor a provincializmus vádjával illették, nem látván, hogy a fiatal Babitshoz hasonlóan a mindenséget, azaz a Város művelődéstörténetének a teljességét kívánja birtokba venni. Elfeledett értekeinket menti, elkaiondott kincseinkre irányítja figyelmünket, kutatói látókörünket gazdagítja. Ez utóbbi kapcsán elég, ha utcatörténeteire, egy-egy újság impresszumadataiban bekövetkezett változások összeállítására, a neves (a tulajdonos nevével emlegetett) házak és a cégernevek gyűjtésére hivatkozom.

Péter már 30—40 évvel ezelőtt is tudta, hogy nem a választott tárgy, nem a helyi sajátosság, nem a hely szelleme jelenti a provincializmust, hanem a színvonal sekélyessége... A *Szegedi örökség* című gyűjteményes kötetének olvasói és szakmai sikere újból bizonyította, hogy — mint írta — a „helyi szellemi örökséget az országnak történelmet, irodalmat, néphagyományt méltányoló olvasóközönsége tudja úgy tekinteni, mint az egyetemes magyar műveltség kiszakíthatatlan részét; meglátja benne, hogy a helyi szín, a *couleur locale* a nemzeti kultúra színképének nélkülözhetetlen összetevője; hogy a szegedi tradíciók föltárásával és közkinccsé tételével... a közös magyar művelődéstörténeti kincset gazdagítjuk.” Azaz az egyes (a helyi) szerves része, és részváltán túli árnyalója az egésznek. Czine Mihály nem is olyan régen Péter Lászlóval kapcsolatban Stendhált idézte: *Több részletet!* Azért, mert a részletekben van az eredetiség, az eredetiségben pedig az igazság. Ő is azt vallja, hogy az író élete kulcs az alkotás jobb megismeréséhez. Ezért készít írói életrajzokat (*Így élt Juhász Gyula*), monográfikus életrajzi részfeldolgozásokat (*Juhász Gyula a forradalmakban*) és életrajzi részleteket (*Szabó Dezső Szegeden*, stb. stb.), akkor, amikor nálunk a minden elfogadható indok nélkül lenézett és mellőzött tudományos biográfia erősen háttérbe szorult. Az elmúlt években a biográfia nyugati újjáéledése kétségtelenné tette, hogy Péter László ebben is — mint sok másban — az élen haladt.

Félreértés ne essék, nem azért írtam hosszabban a helyi értékek föltárásának nemzeti hasznáról, mintha Péter munkásságának nagyobb része e tárgykört ölelné föl. Nincs még egy olyan magyar vidéki város, amely 19—20. századi irodalomtörténetünkben annyit szerepelne, mint Szeged. Hosszú a sora az itt lakott, rövidebb-hosszabb ideig itt alkotó tollforgatóknak Dugonics-tól kezdve Sebők Zsigmondon és Cserzyn át Tömörkényig, Békefi Antaltól kezdve Mikszáthon át Móraig, Kún Józseftől kezdve Babitson át Radnótiig, Gárdonyitól Somlyó Zoltánon és Szabó Dezsőn át Sík Sándorig, Balázs Bélától kezdve József Attilán át Juhász Gyuláig. (Kérem, a fölsorolásokban ne keressenek összefüggéseket.) Hárs László e szellemi bőség ismeretében nevezte Szegedet — kedves túlzással — a legirodalmibb magyar városnak. Péter László irodalomtörténeti munkásságának tekintélyes része irodalmunk klaszszikusaival foglalkozik, elég Juhász Gyula-, József Attila-, Tömörkény-, Radnóti-, Balázs Béla- és Móra-kutatásaira hivatkoznom.

A szerzőnek az elmúlt években négy gyűjteményes kötete jelent meg: *Kilenc írás Juhász Gyuláról* (1983), *Szegedi örökség, Makói kis tükör* (1986) és *A szerette Város*. Ez utóbbinak régiesen csengő címe Tömörkénytől való. Ő ismertette a Szegedi Napló 1901. október 13-i számában ezzel a címmel Kulinyi Zsigmondnak *Szeged új kora* című monográfiáját (1901), mely a Város utolsó két évtizedének (1879—1900) a történetét öleli föl. Mennyire jellemző Péter Lászlóra ennek az elhalt személyragos igenévi szerkezetnek a föltámasztása is. Fölszínre hozott egy ködbe veszett, hangulatos kifejezést, először csak maga élvezte ódon ízét-zamatát, aztán közkinccsé tette, és még azt sem felejtette el a lelkünkre kötni, hogy használjuk bátran a 21. században is...

A kötet alakja, az írások csoportosítása hasonló a Szegedi örökséghez: Emlékek — Örökhagyók — Kortársak. Az első rész filológiai remekléssel indul, címe: *A Szentháromság utca története*. Az 1522-i tizedjegyzék, az 1553-i és 1578-i török defter, Balla Antal kéziratoss térképe (1776), a városi építési törzskönyv és a címtárak alapján összeállította az utca lakóinak a névsorát, mindenkiről tudva valami érdekeset, jellemzőt.

A szegedi vendéglátás története ma is fehér folt. Talán ezért vett föl a szerző a kötetbe ilyen tárgyú írásaiból többet is. A híres régi fogadók és kávéházak (Feketesas, Aranyoroszlán, Hétválasztó stb.) után a három Hungária szállóról ír; közülük ma csak egy, az 1977-ben megnyitott várja a vendégeket. A sort az Európa, majd a Tisza szállóval folytatja, mely a Város egyik leggazdagabb irodalmi (Juhász, Babits, Krúdy, Móricz stb.) és zenei (Bartók, Dohnányi, Casals, Sauer, Kubelik stb.) emlékhelye. Egyedül Juhász Gyula emlékét őrzi márványtábla a régi kávéház, a mai étterem sarkában. (A Szegeden megforduló Hegedűs Gézárt versre is ihlette.) Babits 1919 és 1921 között költeményeiről beszélve Szabó Lőrincnek azt mondta, hogy az *Esti kérdés* két sora (*vagy kávéházban bámészán vigyázd / hogyan gyűjtják sorban a napfényű gázt*) „a szegedi Tisza kávéház emléke, ahol én sokat ültem szegény Kún Józseffel”.

Fontos írás „*A szegedi nemzeti tanács történetéhez*” című tanulmány, mely a Móra rejtegette iratanyagban levő, Juhász Gyula vezette 11 jegyzőkönyvre és egyéb dokumentumokra épül. Érdekes volt a Somogyi-könyvtári Híradó (1968) után gyűjteményes kötetben az érdeklődők számára elérhetővé tenni. Nincs rá lehetőségem, hogy a több, mint félezer lapos kötet minden dolgozatát megemlítssem, de nem szívesen hagynám szó nélkül „*Az ő-ző beszéd szépsége*” címűt. Nem azért, mert a szerző nyelvésznek indult Klemm Antal tanársegédeként, és nem is azért, mintha Szegeden kötelező lenne az ő-zésről beszélni, hanem azért, mert Péter László fölhívja a figyelmet az ő-zés zamatára, nyelvgazdagító vonására. Élünk bátran az *e* és *ö* magánhangzós szavak *ö-ző* változataival (seper-söpör, szeg-szög stb.), használjuk a fel igekötő föl alakját, amint ezt Tömörkény, Ady, Juhász, József Attila és Illyés tette. Nem kell ahhoz túlon túl igényes stilsztának, csak átlagos érzékű tollforgatónak lenni, hogy az ember felmelegedés helyett fölmelegedést írjon...

Az Örökhagyók c. részben szó esik bennszülött szegediekről (Vedres István, Reizner János, Juhász Gyula, Balázs Béla stb.), írók és költők szegedi kapcsolatairól (Szabó Dezső és Kosztolányi Dezső), de szívem szerint olyan elfelejtett értékre hívnám föl az olvasók figyelmét, mint például Újvári Péter írói munkássága. Az egykori szegedi újságíró, a Magyar Zsidó Lexikon (1929) későbbi főszerkesztőjét korábban zsidó Mikszáthként emlegették a zsidó folklórt és szokásvilágot néprajzi hitellel ábrázoló írásai kapcsán. Munkásságának ez

irányú föltérképezését a legilletékesebb, Scheiber Sándor végezte el (A zsidó folklor Újvári Péter írásaiban. MIOK Évkönyv 1979—1980. Bp. 1980. 301—330. p.).

Hasonlón érdekes, és még Lázár Béla megalapozása után is (Fadrusz János élete és művészete. Bp. 1922. 125. p.) alig ismert Cserzy Mihálynak és Fadrusznak a barátsága. A novellista megküldte a szobrásznak *Kint a pusz-tán* c. kötetét (1899), melyet Fadrusz levélben köszönt meg, véremből való vérnek nevezve Cserzyt. Vajon hányan tudtak Péter László írása előtt Moór Emánuelről, az egykori szegedi zenetanárról, a kétklaviatúrás zongora megalkotójáról, az elfelejtett zeneszerzőről, akit barátja, Pablo Casals zseninek tarott, és vezényelte műveit...

A Kortársak összefoglaló címet viselő harmadik részben nyelvészek (Csefkó Gyula, Klemm Antal), újságírók (Szigethy Vilmos, Lengyel Vilma, Domokos László, Sarló Sándor) és történelmi figurák (Shvoy Kálmán, Sztanykovszky Tibor) mellett olvashatunk — többek között — Szent-Györgyiről, Juhász Gyula perbeli védelmét ellátó Bojta Béláról, Ignác Rózsáról és a nagy elődről, Bálint Sándorról.

A kötetet sok kép és a Péter Lászlótól megszokott névmutató egészíti ki. Aki végigolvassa ezt a könyvet, jobban fogja ismerni Szegedet, mi bennszülöttek pedig jobban fogjuk szeretni — a Várost. (*Szépirodalmi, Bp. 1986.*)

APRÓ FERENC

Szegénység és reform

FERGE ZSUZSA: FEJEZETEK A MAGYAR SZEGÉNYPOLITIKA TÖRTÉNETÉBŐL

Egy idő óta heves és szerteágazó vita zajlik szociológusok és közgazdászok között, az eszmecsere középpontjában a gazdasági reform megvalósításának kérdése áll. A közgazdászok egy része ugyanis a remélt „autonóm” vagy „ön-szabályozó” piac létrejöttét félti a szociálpolitikán keresztül és egyéb formában (adók, vállalati támogatások stb.) megnyilvánuló túlzott állami beavatkozástól, míg a szociológusok a szociálpolitikára fordítható redisztribúció további megtartását, sőt lehetőség szerinti növelését várják az új intézkedésektől. Úgy tűnik, olyan alapvető nézeteltérésről van szó, amely már-már a reform sikerét veszélyezteti, pedig az eltérő vélemények közel hozhatók egymáshoz. Az érintkezési pontot lényegében az jelenti, hogy mindkét tényező — szűk-ségyszerűen — a társadalmi-gazdasági rendszer egészét átfogó reform része, egy-egy összetevője. Az „autonóm” piac megvalósulása ugyanis — helyes működés esetén — nem hogy csökkentené, sokkal inkább növelné a szociálpolitikára fordítható keretek nagyságát. Éppen a piaci mechanizmus hatékonysága és szelektív önszabályozása lenne a garancia arra, hogy az államnak ne kelljen közvetlenül befolyásolnia a termelést, ezáltal a támogatásokra és beruházásokra fordított központi összegek is csökkenhetnek, mivel a kezdeményezés, egyúttal a döntés felelőssége is a vállalatok kezébe kerülne át. A fel-